

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-ОСВІТИ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор

А.М. Гедзик

« 15 листопада » 2023 р.

ПРОГРАМА

атестаційного екзамену

**для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної та заочної форм навчання
спеціальності 051 Економіка
(ОПП «Економіка»)**

ПОГОДЖЕНО

науково-методична комісія ННІ економіки та бізнес-освіти
протокол № 5 від «15» листопада 2023 року
Голова НМК _____ доц. Н.О. Пачева

СХВАЛЕНО

кафедра економіки та соціально-поведінкових наук
протокол № 3 від «30» жовтня 2023 року
Завідувач кафедри _____ проф. Кірдан О.П.

Умань – 2023

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ДО АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ

Атестація здобувачів першого рівня вищої освіти за спеціальністю 051 Економіка Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини здійснюється відповідно до Законів України «Про вищу освіту» (№ 1556-VII від 01.07.2014 р.), «Про освіту» (№ 2145-VIII від 05.09.2017 р.), «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» (№ 5026-VI від 22.06.2012 р.), Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (№ 1341 від 23.11.2011 р.), інших нормативних актів України з питань освіти, освітньо-професійної програми, Статуту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, «Положення про порядок створення та організацію роботи Екзаменаційної комісії в Уманському державному педагогічному університету імені Павла Тичини».

Атестаційний екзамен повинен визначати рівень засвоєння студентами матеріалів економічних дисциплін, вміння самостійно аналізувати складні явища та процеси суспільно-економічного розвитку, активно використовувати набуті знання у своїй професійній та суспільній діяльності.

Атестаційний екзамен є складовою частиною завершального етапу навчання студентів за освітнім ступенем бакалаврів зі спеціальності 051 Економіка.

Цілі атестаційного екзамену зумовлюють і його функції. Головною з них є контроль та оцінка рівня знань, отриманих студентами протягом навчання в університеті.

Реалізація цієї функції передбачає перевірку теоретичних принципів, проблем і положень економічних дисциплін, а також вміння їх використовувати під час аналізу економічних явищ та у практичній діяльності. Особливу увагу необхідно приділяти виявленню знань та вмінь студента аналізувати сучасні умови здійснення економічних реформ в Україні, проблеми переходу від командно-адміністративного господарювання до ринкових відносин.

Важливе значення має функція виявлення навичок вирішення практичних завдань, конкретного аналізу проблемних ситуацій на мікроекономічному рівні. Необхідно виявити вміння студентів самостійно, логічно й послідовно викладати свої знання, здійснювати самоконтроль та критично оцінювати власні знання.

Атестаційний екзамен за освітнім ступенем бакалавр зі спеціальності 051 Економіка включає питання з циклу професійної підготовки:

1. Економікс
2. Економіка підприємства
3. Організація виробництва
4. Фінанси

**ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ БАКАЛАВРА
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ «ЕКОНОМІКА»
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 051 ЕКОНОМІКА**

ПРН1. Асоціювати себе як члена громадянського суспільства, наукової спільноти, визнавати верховенство права, зокрема у професійній діяльності, розуміти і вміти користуватися власними правами і свободами, виявляти повагу до прав і свобод інших осіб, зокрема, членів колективу.

ПРН2. Відтворювати моральні, культурні, наукові цінності, примножувати досягнення суспільства в соціально-економічній сфері, пропагувати ведення здорового способу життя.

ПРН3. Знати та використовувати економічну термінологію, пояснювати базові концепції мікро- та макроекономіки,

ПРН4. Розуміти принципи економічної науки, особливості функціонування економічних систем.

ПРН5. Застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій та прийняття управлінських рішень різними економічними агентами (індивідуумами, домогосподарствами, підприємствами та органами державної влади).

ПРН6. Використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у сфері економічної діяльності.

ПРН7. Пояснювати моделі соціально-економічних явищ з погляду фундаментальних принципів і знань на основі розуміння основних напрямів розвитку економічної науки.

ПРН8. Застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення економічних задач.

ПРН9. Усвідомлювати основні особливості сучасної світової та національної економіки, інституційної структури, напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики держави.

ПРН10. Проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, визначати функціональні сфери, розраховувати відповідні показники які характеризують результативність їх діяльності.

ПРН11. Вміти аналізувати процеси державного та ринкового регулювання соціально-економічних і трудових відносин.

ПРН12. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

ПРН13. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання соціально-економічних даних, збирати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та соціальні показники.

ПРН14. Визначати та планувати можливості особистого професійного розвитку.

ПРН15. Демонструвати базові навички креативного та критичного мислення у дослідженнях та професійному спілкуванні.

ПРН16. Вміти використовувати дані, надавати аргументацію, критично оцінювати логіку та формувати висновки з наукових та аналітичних текстів з економіки.

ПРН17. Виконувати міждисциплінарний аналіз соціально-економічних явищ і проблем в одній або декількох професійних сферах з врахуванням ризиків та можливих соціально-економічних наслідків.

ПРН18. Використовувати нормативні та правові акти, що регламентують професійну діяльність.

ПРН19. Використовувати інформаційні та комунікаційні технології для вирішення соціально-економічних завдань, підготовки та представлення аналітичних звітів.

ПРН20. Оволодіти навичками усної та письмової професійної комунікації державною та іноземною мовами.

ПРН21. Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик економічних систем різного рівня, а також особливостей поведінки їх суб'єктів.

ПРН22. Демонструвати гнучкість та адаптивність у нових ситуаціях, у роботі із новими об'єктами, та у невизначених умовах.

ПРН23. Показувати навички самостійної роботи, демонструвати критичне, креативне, самокритичне мислення.

ПРН24. Демонструвати здатність діяти соціально відповідально та свідомо на основі етичних принципів, цінувати та поважати культурне різноманіття, індивідуальні відмінності людей.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 051 ЕКОНОМІКА

1. ЕКОНОМІКС

Зміст дисципліни

Тема 1. Предмет і метод мікроекономіки

Багатоаспектність теоретичного аналізу економічних систем. Проблема обмеженості ресурсів і необхідності вибору. Альтернативність цілей використання обмежених ресурсів і раціональність поведінки суб'єктів ринкових відносин. Макро- та мікроекономіка як найважливіші складові сучасної теоретичної економіки, як методологічна, термінологічна, інструментальна база конкретних економічних дисциплін.

Предмет курсу. Суб'єкти та об'єкти економічних відносин на мікрорівні. Індивід. Домогосподарство. Ділова одиниця (підприємство). Держава. Методологія мікроекономіки: граничний аналіз, моделювання (графічне, аналітичне, табличне), оптимізація та визначення рівноваги, порівняльна статика.

Нормативна і позитивна мікроекономіка.

Мета і завдання дисципліни. Блочно-змістова схема дисципліни. Взаємозв'язок з іншими дисциплінами.

Тема 2. Теорія граничної корисності та поведінки споживача

Поняття «потреби», «види потреб». Економічні блага, їх класифікація. Поняття «корисність», її особливості. Сукупна та гранична корисність. Функція корисності як залежність між кількістю одиниць споживаного блага та рівнем корисності, що досягається споживачем.

Процес споживання та динаміка зміни сукупної і граничної корисності. Перший закон Гессена. Закон спадної корисності блага, його графічне подання.

Вплив на поведінку споживача бюджетних стримувань і цін на блага. Модифікація функції корисності як залежності між кількістю споживаних благ і рівнем корисності за умови бюджетних обмежень. Сутність раціонального вибору споживача.

Поняття «рівноваги споживача». Модель споживання набору благ.

Еквімаржинальний принцип досягнення раціонального вибору та рівновага споживача.

Тема 3. Ординалістська теорія поведінки споживача

Система переваг споживача та її основні елементи: здатність до ранжування альтернатив; транзитивність переваг; ненасиченість благами; взаємозамінність благ. Множинність благ і повна інформованість споживача як зовнішні умови для здійснення вибору.

Особливості аналізу функції корисності з ординалістських позицій.

Спадний характер і неможливість перетинання кривих байдужості за інших однакових умов. Карта байдужості.

Наслідок динаміки норми заміщення благ у поясненні форми кривих бай дужості. Крайні випадки взаємозаміщення та взаємодоповнення благ.

Бюджетне обмеження та можливості споживача. Бюджетна лінія: рівняння й графічна побудова. Визначення нахилу бюджетної лінії та його кута за зміни цін на блага. Вплив зміни доходу споживача та положення бюджетної лінії на процес споживання.

Два підходи до оптимізації споживчого вибору, їх гранична інтерпретація. Вирівнювання зважених граничних корисностей і рівновага споживача. Різні випадки досягнення рівноваги: «кутова» і «внутрішня» рівноваги.

Тема 4. Аналіз поведінки споживача

Зміна оптимального стану споживача в результаті зміни його доходу. Графічний аналіз і побудова лінії «дохід - споживання». Нахил лінії як свідчення ставлення споживача до благ. Поняття «благо з нормальною споживчою цінністю» і «благо з низькою споживчою цінністю». Крива Енгеля.

Зміна вибору споживача в результаті зміни ціни одного з товарів та обох товарів. Побудова лінії «ціна - споживання». Траєкторія розвитку споживання як результат зниження цін. Побудова лінії індивідуального попиту споживача.

Визначення умов, що аналізуються: моделі зменшення ціни одного з товарів за незмінності цін на інші товари та доходу споживача. Неоднозначність впливу на вибір споживача. Розкладання сукупної зміни обсягу попиту на дві складові: ефект доходу та ефект заміщення. Одно- та різноспрямований вплив ефектів. Парадокс Гіффена.

Ефекти заміщення і доходу як основа побудови функції індивідуального попиту на благо в ординалістській теорії корисності.

Утворення «надлишку споживача» в результаті перевищення корисності товарів, що купуються, щодо ціни. Приріст надлишку споживача як зміна його добробуту. Сукупний надлишок споживачів і формування ринкового попиту на певний товар. Зміна надлишку і витрати в результаті введення податків і дотацій на товари.

Тема 5. Попит і пропозиція, їх взаємовідносини

Попит на товари в умовах досконало конкурентного ринку. Ринковий попит як сума індивідуального попиту всіх споживачів певного товару.

Форми представлення попиту: аналітична, таблична та графічна. Закон попиту та його пояснення базовими положеннями теорії поведінки споживача. Соціальні ефекти, що ускладнюють зв'язок між індивідуальним і ринковим попитом: ефект «юрби», ефект «сноба», ефект «Веблена».

Цінові та нецінові детермінанти. Зміна величини (обсягу) попиту: переміщення вздовж функціонально заданої лінії попиту. Зміна попиту в цілому під впливом нецінових детермінант, її графічна ілюстрація. Особливості впливу цін взаємозв'язаних товарів.

Принципова оцінка дії цінових і нецінових детермінант попиту в діагностиці реальних ситуацій на товарних ринках.

Концепція цінової еластичності попиту у визначенні міри чутливості споживача до зміни цін на товари. Методичні підходи до обчислення показника еластичності. Діапазон числових значень коефіцієнта прямої цінової еластичності попиту.

Чинники цінової еластичності попиту, особливості їх впливу. Суть абсолютно еластичного та абсолютно нееластичного попиту. Взаємозв'язок ціни та валової виручки за різної еластичності.

Методика обчислення коефіцієнта еластичності попиту за доходом, параметри його значень для повноцінних і неповноцінних товарів. Суть перехресної еластичності попиту, методика обчислення відповідного коефіцієнта. Кількісні параметри еластичності для взаємозамінних та взаємодоповнюючих товарів.

Практичне використання концепції перехресної еластичності попиту в обґрунтуванні цінової політики продавців (виробників) взаємозв'язаних товарів.

Суть поняття «пропозиція». Закон пропозиції та його аргументація: ціна як ринковий стимул для виробника. Аналітична, таблична та графічна форми представлення пропозиції. Індивідуальна та ринкова пропозиція.

Цінові та нецінові детермінанти пропозиції. Відмінності в поняттях «зміна в пропозиції» та «зміна обсягу пропозиції». Зміщення кривої пропозиції під впливом нецінових детермінант.

Еластичність пропозиції. Методика обчислення рівня цінової еластичності пропозиції. Фактори, що впливають на еластичність пропозиції.

Поняття ринкової рівноваги. Визначення рівноважної ціни та рівноважної кількості товару. Зрівноважувальна функція цін. Вплив змін попиту і пропозиції на стан рівноваги, рівноважну ціну та рівноважну кількість товару на ринку. Деякі варіанти комбінації попиту та пропозиції; множинність рівноваги. Сталість ринкової рівноваги.

Тема 6. Мікроекономічна модель підприємства

Підприємство як суб'єкт ринкових відносин, як економічна організація, як найважливіший різновид мікросистем. Найпростіша схема ринково-виробничої системи (вхід, процесор, вихід). Підприємство як закупівельна система, як товаровиробник, як продавець.

Мотивація поведінки підприємства. Основні види вибору підприємства: що виробляти (продукція, роботи, послуги)? як виробляти (технологія, фактори виробництва)? для кого виробляти (ринки, споживачі, ціни)? Фактор часу та періоди у функціонуванні оптимального та рівноважного станів підприємства.

Фактори виробництва, їх групування та варіації. Витрати виробництва, економічний та бухгалтерський підходи до визначення. Альтернативні витрати та їх склад. Сукупні, середні та граничні витрати. Поняття: загальний (сукупний, валовий), середній та граничний виторг. Прибуток як кінцевий результат діяльності підприємства. Різні концепції прибутку. Сукупний, середній та граничний прибуток.

Тема 7. Варіації факторів виробництва та оптимум товаровиробника.

Поняття і параметри виробничої функції. Сукупний, середній та граничний продукт.

Виробнича функція з одним змінним фактором та її графічне відображення. Феномен «згасання» виробничої функції. Правило спадної віддачі (продуктивності) змінного фактора виробництва.

Виробнича функція з двома змінними факторами. Крива однакового продукту (виробничої байдужості) - ізокванта. Карта ізоквант. Заміщеність факторів виробництва. Гранична норма технічного взаємозаміщення. Збільшення випуску за рахунок пропорційного нарощування обсягів ресурсів.

Постійна (стала), спадна та зростаюча віддача від масштабу. Графіки віддачі від масштабу однорідних виробничих функцій. Причини зростаючого та спадного ефекту від масштабу.

Тема 8. Витрати і результати виробництва

Фактор часу та періоди у функціонуванні фірми і галузі. Витрати виробництва, економічний та бухгалтерський підходи до їх визначення. теорія альтернативних витрат. Явні та неявні витрати та їх склад.

Сукупні, середні, граничні витрати та їх динаміка.

Витрати виробництва в короткостроковому періоді. Постійні та змінні витрати (сукупні та середні). Типовий характер зміни витрат у короткостроковому періоді. Закон неминучого зростання граничних витрат (зниження дохідності).

Витрати на довгострокових інтервалах.

Криві довгострокових витрат (сукупних і середніх) як такі, що огинають криві короткострокових витрат. Види кривих довгострокових середніх витрат. Концепція мінімально ефективного розміру підприємства. Варіанти технологічного вибору підприємства в процесі вироблення довгострокової стратегії розвитку.

Прибуток як кінцевий результат діяльності підприємства. Різновиди прибутку. Концепції теорії прибутку.

Тема 9. Ринок досконалої конкуренції

Ознаки та умови досконалої конкуренції: відкритість, мобільність ресурсів, прозорість, однорідність товару тощо. Ринковий попит на продукцію підприємства за умов досконалої конкуренції.

Максимізаційно-мінімізаційні цілі підприємства в короткостроковому періоді. Визначення оптимальних обсягів випуску: два підходи. Поведінка підприємства за умов зміни ринкової ситуації. Правила поведінки підприємства, їх універсальність. Пропозиція підприємства в короткостроковому періоді, її зв'язок з кривими витрат; графік галузевої пропозиції.

Рухомість ринкового попиту і пропозиції. Звуження мотивації діяльності підприємства з одночасним розширенням можливостей маневрування ресурсами. Пропозиція підприємства у довгостроковому періоді. Крива

ринкової пропозиції у довгостроковому періоді та можливі її конфігурації (галузі з постійними, зростаючими, спадними витратами, з їх комбінаціями).

Довгострокова рівновага підприємства, галузі, ринку та механізм її підтримки.

Тема 10. Монопольний ринок

Поняття «єдиний продавець», «ринкова (монопольна) влада» у вузькому та широкому розумінні. Ознаки «чистої» монополії: єдиний продавець, відсутність замінників товару, бар'єри для вступу конкурентів до монополізованої галузі. Різновиди монополії. Діагностування монопольної влади. Монополістичний спосіб дій.

Крива попиту монополіста. Вибір монополістом ціни та обсягу виробництва. Вплив на поведінку монополіста цінової еластичності попиту. Пропозиція монополіста та особливості її формування. Визначення монопольної ціни. Цінова диференціація та дискримінація. Рівновага підприємства-монополіста у довгостроковому періоді. Досягнення та утримання монополістом ринкової влади.

Аналіз поведінки реальних монополій. Економічні наслідки монополізації галузі. Порівняльна оцінка конкурентного та монопольного ринків. Потреба державного регулювання монополії, антимонопольна політика.

Тема 11. Олігополія та монополістична конкуренція

Нечисленність підприємств в олігополістичних галузях. Загальна взаємозалежність олігополістів. Однорідність або диференційованість продукту. Високі бар'єри для вступу до галузі. Асиметричність ринкової влади олігополістів.

Олігополістична взаємозалежність та еволюція способу дій учасника ринку. Ринкові лідери та аутсайдери. Моделі дуополії Курно та Бертрана як відображення ринкової поведінки початківця. Моделювання поведінки олігополістів за функціями їх реакції на ринкові зміни. Стратегія постійного співвідношення цін. Теорія ігор у моделюванні олігополії.

Взаємозалежність олігополістів, цінові війни та схильність до змови. Таємні змови, мовчазні згоди та легальні угоди. Картелі. Нецінова конкуренція.

Суспільна оцінка олігополістичного ринку. Ефективність олігополії порівняно з іншими ринковими структурами. Економічні наслідки олігополії. Можливості державного регулювання за олігополії.

Спільні риси та відмінності монополістичної конкуренції порівняно з досконалою конкуренцією та чистою монополією. Кількість товаровиробників і диференціація виробів. Умови вступу до галузі. Нецінова конкуренція за даної ринкової структури.

Еластичність попиту за монополістичної конкуренції. Прибутковість і збитковість підприємства у короткостроковому періоді. Визначення оптимального обсягу продажів і цінова політика. Умова досягнення та підтримання беззбитковості у довгостроковому періоді.

Суть і передумови розвитку нецінової конкуренції. Поглиблення диференціації продукту: позитивні наслідки і загрози. Реклама товару. Вплив рекламної діяльності на обсяг продажів і витрат.

Наслідки нецінової конкуренції споживачів: діапазон, споживчого вибору і втрати вільного часу. Позитивний і негативний аспекти рекламної пропаганди товарів. Надлишкова виробнича потужність, її наслідки для товаровиробника та суспільства в цілому.

Тема 12. Ринок факторів виробництва

Попит на продукти та фактори виробництва. Ринки факторів виробництва, їх функції в економіці. Споживання факторів виробництва: цілі та обмеження. Граничний продукт виробничого ресурсу.

Виробнича функція, витрати виробництва та попит на фактори виробництва. Вплив різновиду структури ринку товару на похідний попит. Особливості поведінки підприємства-покупця на монопсонічному та олігопсонічному ринках факторів виробництва.

Похідний попит за досконалої конкуренції на ринку товару. Індивідуальний та галузевий попит на фактори виробництва. Функція похідного галузевого попиту. Зміна обсягу попиту та попиту в цілому. Цінова еластичність попиту на ресурс виробництва. Аналіз залежності між ринком товару та ринком ресурсу щодо обсягів і цін, її графічне представлення.

Порівняння граничного виторгу та граничних витрат товаровиробника при споживанні одного фактора виробництва. Вартісний граничний продукт і ціна фактора. Умова довгострокової рівноваги підприємства з урахуванням похідного попиту.

Праця як фактор виробництва, її мобільність. Суть та особливості використання поняття «заробітна плата». Характеристики досконало конкурентного ринку праці. Граничний вигравш виробника від найму праці. Обґрунтування рішення про найм. Попит окремого виробника на працю. Формування галузевого та ринкового попиту на працю.

Ринкова пропозиція праці на досконало конкурентному ринку. Еластичність пропозиції праці для галузей з різною динамікою витрат на виробництво. Обґрунтування вибору робітника щодо праці та відпочинку. Ефекти доходу та заміщення щодо зміни заробітної плати. Криві пропозиції праці. Ринкова пропозиція послуг праці. Диференціація заробітної плати. Рівновага на ринку праці.

Попит монополії на працю і монополярна рівновага. Монопсонічний та олігопсонічний ринки, їх особливості. Прийняття рішення про наймання на монопсонічному ринку праці.

Контроль профспілок над пропозицією робочої сили, рівнем заробітної плати та продуктивністю праці. Дискримінація на ринках робочої сили.

Тема 13. Загальна ринкова рівновага та економіка добробуту

Поняття ринкової рівноваги, її аналіз. Часткова та загальна рівновага. Необхідність визначення ринкової системи як цілого, дослідження взаємодії та взаємозалежності її частин. Аналіз загальної рівноваги, його етапи. Ефект

зворотного зв'язку. Система рівнянь загальної рівноваги за Вальрасом. Закон Вальраса.

Рівновага обміну. Необхідність і вигоди ринкового обміну. Порівняння граничних норм заміщення пар товарів, що обмінюються. Крива контрактів. Парето-ефективний розподіл. Діаграма Еджворта. Ефективність при обміні. Крива контрактів. Парето-ефективний розподіл. Крива можливостей споживачів. Загальна рівновага за Парето.

Ефективність у виробничій сфері. Розподіл виробничих ресурсів. Діаграма Еджворта. Крива виробничих контрактів. Парето-ефективний розподіл ресурсів.

Загальна рівновага та економіка добробуту. Сукупна (зведена) ефективність конкурентних ринків (при обміні, при використанні вкладень у виробництво, на ринку товарів). Причини обмеженої спроможності ринкового регулювання: наявність ринкової влади, непрозорість ринків і неповна або асиметрична інформація, вплив зовнішніх ефектів. Теорія загальної рівноваги та політика у галузі економіки добробуту. Критерії оцінки добробуту.

Тема 14. Інституціональні аспекти ринкового господарства

Сучасна економічна теорія права власності як сукупність санкціонованих норм поведінки. Трансформування власності та ринкові процеси.

Загальні, специфічні, інтерспецифічні ресурси фірми. Контрактна концепція фірми. Трансакційні витрати.

Поняття про зовнішні ефекти. Суспільні та індивідуальні витрати (вигоди). Корегуючі податки та субсидії. Теорема Коуза. Забруднення навколишнього середовища. Роль держави у вирішенні екологічних проблем.

Споживчі властивості громадських благ: загальнодоступність, неконкурентність та невиключеність. Попит на громадські блага та їх ефективний обсяг. Забезпечення громадськими благами: можливості ринку і держави.

2. ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

Зміст дисципліни

Тема 1. Теорії та моделі підприємств

Теорії підприємств та їх характеристика. Поняття підприємства. Ознаки підприємства. Принципи його діяльності. Місія, основні цілі функціонування і головні напрямки діяльності підприємства. Правові основи функціонування підприємства.

Тема 2. Основи підприємництва

Сутність, принципи здійснення та моделі підприємницької діяльності. Характеристика основних типів підприємницької діяльності. Договірні

взаємовідносини і партнерські зв'язки в підприємстві. Мале підприємство: поняття, значення, основні чинники ефективного розвитку.

Тема 3. Види підприємств, їх організаційно-правові форми

Класифікація видів підприємств. Характеристика основних організаційно-правових форм підприємств. Добровільні та інституційні об'єднання підприємств в Україні.

Тема 4. Зовнішнє середовище господарювання підприємств

Поняття ринкової системи, її структура та функції. Елементи мікросередовища та їх вплив на діяльність підприємства. Класифікація та характеристика основних компонентів макросередовища.

Тема 5. Структура та управління підприємством

Управління підприємством: сутність, функції та методи здійснення. Характеристика типів організаційних структур управління підприємствами. Виробнича структура підприємства: поняття, види та чинники формування. Поняття, види та роль інфраструктури підприємства.

Тема 6. Ринок і продукція

Ринок товару: сутність, структура та основні маркетингові параметри. Оцінка та прогнозування попиту на продукцію підприємства. Поняття та класифікація продукції (робіт, послуг). Вартісні і натуральні вимірники обсягу продукції.

Тема 7. Товарна та цінова політика підприємства

Маркетингова діяльність підприємства: поняття, функції та принципи здійснення. Сутність, елементний склад та принципи здійснення товарної політики підприємства. Економічний зміст та функції ціни. Види цін. Методи ціноутворення на продукцію підприємства. Цінова політика підприємства: сутність, принципи та особливості формування.

Тема 8. Прогнозування та планування діяльності підприємства

Методи і принципи державного економічного регулювання діяльності суб'єктів господарювання. Прогнозування розвитку суб'єктів господарювання: сутність, види, методи. Сутність планування, його види, принципи здійснення та методи. Стратегічне планування і формулювання стратегії розвитку. Характеристика тактичного та оперативно-календарного планування. Поняття, призначення та типові розділи бізнес-плану підприємства.

Тема 9. Обґрунтування виробничої програми підприємства

Зміст і завдання виробничої програми підприємства. Обґрунтування виробничої програми ресурсами і виробничими потужностями.

Тема 10. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці

Поняття, класифікація і структура персоналу підприємства. Система показників для оцінки чисельності, стану, руху робочої сили на підприємстві. Методичні підходи при плануванні чисельності окремих категорій працівників підприємства. Продуктивність праці персоналу: сутність, показники і методи її вимірювання та напрямки підвищення. Мотивація

персоналу: сутність, види та основні методи впливу. Оплати праці на підприємстві: сутність, державна політика загальна організація. Сутнісно-видова характеристика форм і систем оплати праці персоналу.

Тема 11. Інтелектуальний капітал

Інтелектуальна власність: поняття, значення та процес її трансформації. Поняття, характерні риси, елементний склад та значення нематеріальних ресурсів підприємства. Нематеріальні активи підприємства та їх вартісна оцінка.

Тема 12. Основний капітал

Загальна характеристика капіталу і виробничих фондів підприємства. Основні засоби підприємства: поняття, функціонально-елементний склад та оцінка. Системи показників технічного стану й руху основних засобів підприємства. Знос та амортизація основних засобів: поняття, вимірювання та методи нарахування. Показники та шляхи підвищення ефективності використання основних фондів.

Тема 13. Оборотний капітал

Оборотний капітал підприємства: сутність, функціонально-елементний склад та процес трансформації. Методи визначення потреби в оборотних коштах підприємства. Показники та шляхи підвищення ефективності використання оборотних коштів підприємства.

Тема 14. Інвестиції

Поняття, сутність та класифікація інвестицій. Визначення необхідного обсягу та джерел формування виробничих інвестицій. Загальна характеристика фінансових інвестицій. Інвестиційні проекти: фази та етапи обґрунтування.

Тема 15. Інноваційна діяльність

Сутність, значення та класифікація інновацій. Науково-технічний прогрес, його форми та напрями прояву. Загальна характеристика, об'єкти, напрями і тенденції розвитку організаційного прогресу на підприємствах.

Тема 16. Техніко-технологічна база та виробнича потужність

Поняття, склад і значення техніко-технологічної бази виробництва. Організаційно-економічне управління технічним розвитком підприємства. Сутнісно-видова характеристика та переваги лізингу. Поняття, види, методичні основи визначення обсягу та ступеню використання виробничої потужності підприємства.

Тема 17. Матеріально-технічне забезпечення і виробнича логістика

Матеріально-технічне забезпечення виробництва як складова логістики. Основні підходи до планування та організації поставок матеріальних ресурсів на підприємстві. Сучасні системи управління запасами.

Тема 18. Організація операційної діяльності

Виробничий процес на підприємстві: сутність, структура та принципи організації. Організаційні типи виробництва та їх сутнісна характеристика. Методи організації виробництва, їх ключові ознаки та ефективність застосування. Основні форми організації виробництва, необхідність їх застосування та характеристика.

Тема 19. Системи забезпечення конкурентоспроможності продукції

Сутнісна характеристика, показники і методи оцінки якості продукції. Сутнісна характеристика і методичні основи визначення конкурентоспроможності продукції. Технічні, організаційні і соціальні чинники підвищення якості і конкурентоспроможності продукції підприємства. Стандартизація і сертифікація продукції (послуг) підприємства.

Тема 20. Витрати підприємства

Сутнісна характеристика та класифікація витрат підприємства. Собівартість продукції (робіт, послуг) її види та методи калькулювання. Зміст і методика обчислення кошторису витрат на виробництво продукції. Управління витратами на підприємстві.

Тема 21. Фінансово-економічні результати суб'єктів господарювання

Характеристика доходів підприємства та джерел їх утворення. Поняття, види та порядок формування і напрями використання прибутку підприємства. Система показників рентабельності та методика їх визначення. Оцінка фінансово-економічного стану підприємства.

Тема 22. Оцінювання ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності

Методичні основи визначення економічної ефективності виробничих інвестицій (капіталовкладень). Оцінка ефективності фінансових інвестицій. Оцінка економічної ефективності технічних інновацій і організаційних нововведень.

Тема 23. Інтегральна ефективність діяльності підприємства та його конкурентоспроможність

Сутнісна характеристика та класифікація ефективності господарської діяльності підприємства. Система показників для оцінки економічної ефективності виробництва. Конкурентоспроможність підприємства: економічна сутність та чинники що її визначають. Методи оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства.

Тема 24. Сучасні моделі розвитку підприємств

Сутність і тенденції організаційного розвитку підприємств. Характеристика сучасних моделей розвитку підприємств.

Тема 25. Трансформація і реструктуризація підприємств

Сутність трансформації, її види, напрями та форми. Організаційні форми та порядок проведення реструктуризації підприємств. Санація (фінансове оздоровлення) господарюючих суб'єктів: сутність, цілі, форми здійснення та типові заходи. Банкрутство підприємства: сутність, причини, процедура визнання та способи прогнозування.

Тема 26. Оптимізація бізнес-процесів підприємства

Бізнес-процеси на підприємстві: поняття, види та принципи їх організації. Основні концепції удосконалення бізнес-процесів. Реінжинірінг бізнес-процесів: сутність, принципи та етапи проведення.

Тема 27. Економічна безпека підприємства

Економічна безпека підприємства: сутність, складові та методи вимірювання. Поняття економічної кризи підприємства її види та шляхи

виходу з кризового стану. Основні напрями забезпечення необхідної економічної безпеки підприємства.

3. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА

Зміст дисципліни

Тема 1. Організаційні основи виробництва

Сутність і суспільне значення виробництва. Історія розвитку теорії та практики організації виробництва.

Тема 2. Виробничі системи

Виробництво як відкрита система. Організаційні основи виробничих систем. Підприємство – складна виробнича система.

Тема 3. Виробничі процеси і організаційні типи виробництва

Технологія і виробничий процес. Принципи раціональної організації виробничого процесу. Планування виробничого процесу. Організаційні типи виробництва.

Тема 4. Організація трудових процесів і робочих місць

Трудовий і виробничий процес. Організація праці та її форми. Організація і обслуговування робочих місць.

Тема 5. Нормування праці

Вимірювання праці. Аналіз трудових процесів і затрат робочого часу. Визначення норм праці.

Тема 6. Побудова виробничої структури підприємства

Просторові зв'язки у виробничому процесі. Виробнича структура та її види. Просторове розташування підприємств.

Тема 7. Організація виробничого процесу в часі

Виробничий цикл. Розрахунок тривалості виробничого циклу просторового процесу. Визначення виробничого циклу складного процесу.

Тема 8. Організація допоміжних виробництв

Виробнича інфраструктура. Забезпечення виробництва технологічним оснащенням. Ремонтне обслуговування устаткування. Енергетичне забезпечення виробництва.

Тема 9. Організація обслуговуючих господарств

Транспортне обслуговування. Матеріальне обслуговування виробництва.

Тема 10. Одиничний і партійний метод організації виробництва

Сутність і умови виробу організаційного методу. Організація непотокового виробництва. Партійний метод обробки.

Тема 11. Організація потокового й автоматизованого виробництв

Потокове виробництво. Автоматизоване виробництво.

Тема 12. Організаційно-виробниче забезпечення якості та конкурентоспроможності продукції

Якість продукції (послуг). Контроль якості та випробування продукції. Міжнародні системи управління якістю продукції. Конкурентоспроможність продукції. Міжнародні системи сертифікації.

Тема 13. Комплексна підготовка виробництва до випуску нової продукції

Система створення та освоєння нової продукції. Організація науково-технічних досліджень і конструкторської підготовки виробництва. Проектно-конструкторська підготовка виробництва. Технологічна і екологічна підготовка виробництва. Організаційна підготовка виробництва й освоєння нового продукту.

Тема 14. Організаційне проектування виробничих систем

Загальні положення та принципи формування організаційного проекту виробництва. Діагностика стану виробничої системи. Процес організаційного проектування та раціоналізації виробничих систем.

4. ФІНАНСИ

Зміст програми

Тема 1. Предмет фінансової науки. Фінансові категорії

Предмет науки про фінанси. Фінанси як специфічна форма суспільних відносин, підсистема економічного базису. Об'єктивні передумови виникнення фінансів. Фінансові категорії як форма наукового пізнання сутності фінансових відносин. Сфера фінансів: державні, міжнародні, фінанси підприємств і організацій. Ланки фінансових відносин. Поняття фінансової системи. Фінансова система України. Фінансові ресурси як матеріальні носії фінансових відносин.

Функції фінансів. Функції як виявлення найважливіших суттєвих ознак, властивостей і суспільного призначення фінансів. Вплив фінансів на розвиток суспільного виробництва. Фінансове забезпечення відтворювального процесу.

Роль фінансів в регулюванні вартісних пропорцій народного господарства, галузевої територіальної структури суспільного виробництва. Фінансове стимулювання як один із методів державного впливу на відтворювальний процес. Підвищення ролі фінансів в умовах переходу до ринкових відносин.

Тема 2. Генезис і еволюція фінансів

Етапи становлення фінансової науки. Права і обов'язки міністерства фінансів, державної фіскальної служби в регіонах по оперативному управлінню фінансами. Управління фінансами на рівні міністерств, відомств, підприємств і організацій. Автоматизовані системи управління фінансами. Фінансове планування: суть, принципи, методи, завдання. Система

фінансових планів, їх характеристика. Зведений фінансовий баланс держави. Основні зміни в фінансовому плануванні при переході до ринку.

Тема 3. Фінансове право і фінансова політика

Фінансова політика - складова частина економічної і соціальної політики держави. Взаємозв'язок фінансів і фінансової політики. Основні напрямки фінансової політики, її завдання. Стратегія і тактика фінансової політики. Фінансова політика України на сучасному етапі. Фінансовий механізм як сукупність форм і методів організації фінансових відносин. Взаємодія фінансового механізму з господарським механізмом і фінансовою політикою. Фінансова політика держави на сучасному етапі. Вплив фінансової політики на економічний і соціальний розвиток нашої країни.

Тема 4. Податки. Податкова система

Суть і функції податків. Класифікація податків, її ознаки. Види податків. Прямі податки. Непрямі податки. Податкова система: поняття, наукові основи побудови. Принципи і методи оподаткування. Податкова система України, основні етапи її становлення. Податок на добавлену вартість. Акцизний збір. Мито. Мито як джерело доходів бюджету. Оподаткування прибутку підприємств та організацій, його роль і місце в податковій системі. Податок на доходи фізичних осіб і форма індивідуального оподаткування населення. Оподаткування доходів громадян від підприємницької діяльності. Плата за ресурси. Економічне призначення ресурсних платежів. Видача плати за ресурси, побудова ставок і визначення платників. Лісовий доход. Плата за землю. Плата за воду. Плата по відшкодуванню витрат на геологорозвідувальні роботи. Плата за спеціальне використання природних ресурсів. Майнове оподаткування. Державне мито. Місцеві податки і збори. Інші платежі в бюджет.

Тема 5. Бюджет. Бюджетна система

Бюджет як економічна і юридична категорії. Місце і значення бюджету в загальній системі фінансових відносин. Фінансова програма оздоровлення економіки України і роль бюджету в її здійсненні. Бюджетний устрій і бюджетна система. Поняття бюджетного устрою і бюджетної системи. Види бюджетів України. Поняття бюджетного процесу і його основні елементи. Організація бюджетного планування. Порядок складання, розгляду і затвердження проектів державного і місцевих бюджетів. Касове виконання доходної і видаткової частини державного і місцевого бюджетів. Бюджетні права державних органів законодавчої і виконавчої влади.

Тема 6. Страхування. Страховий ринок.

Економічна необхідність і роль страхування в забезпеченні безперервності суспільного виробництва. Особливості фінансових відносин в сфері страхування.

Форми і методи страхового захисту. Система страхових фондів. Класифікація страхування по об'єктах і за ознакою ринку. Принципи обов'язкового і добровільного страхування. Страхування майна юридичних і фізичних осіб, його види і форми. Страхування кредитних і фінансових ризиків. Економічна необхідність, значення і види. Умови страхування

кредитних і фінансових ризиків. Особове страхування, його суть і значення в забезпеченні соціального захисту громадян.

Види особового обов'язкового і добровільного страхування. Перестраховування. Необхідність і роль перестраховування в забезпеченні сталості страхових операцій. Доходи і витрати страховика. Страхові платежі як основне джерело доходів страховика. Витрати на виплату страхового відшкодування і страхових сум, відрахування в запасні і резервні фонди. Фінансові результати страхових операцій, їх рентабельність. Прибуток страхових організацій, його розподіл і використання. Страховий ринок. Поняття страхового ринку і його організаційна структура. Учасники страхового ринку. Організаційні форми існування страхових компаній. Державний нагляд за страховою діяльністю в Україні. Ліцензування страхової діяльності. Формування і розвиток страхового ринку в Україні.

Тема 7. Фінансовий ринок

Сутність фінансового ринку, його роль в мобілізації і розподілі фінансових ресурсів. Класифікація фінансових ринків. Грошовий ринок. Ринок капіталів. Ризикові і без ризикові фінансові ринки. Місцеві, регіональні, національні, міжнародні, всесвітні фінансові ринки. Первинний і вторинний фінансові ринки. Економічні передумови функціонування фінансового ринку в Україні.

Види цінних паперів, які можуть випускатися і обертатися в Україні: акції, облігації, казначейські зобов'язання, ощадні сертифікати, векселі. Основні характеристики цінних паперів.

Правове регулювання фінансового ринку. Порядок реєстрації і обігу цінних паперів. Діяльність по випуску та обігу цінних паперів.

Оподаткування доходів по цінних паперах. Державний контроль за випуском і обігом цінних паперів.

Фондова біржа в Україні. Правове положення. Організація і порядок роботи. Правила торгівлі. Види угод, порядок розрахунків. Порядок допуску цінних паперів до обігу на Українській фондовій біржі.

Брокерські (дилерські) контори, формування статутного фонду. Прибуток. Розподіл прибутку. Перспективи розвитку фінансового ринку в Україні.

Тема 8. Фінанси суб'єктів господарювання

Сутність фінансів підприємств, їх функції і основи організації. Грошові надходження підприємств, їх склад, економічна характеристика і класифікація. Розмежування коштів підприємств на власні і залучені.

Виручка від реалізації продукції, робіт та послуг, її розподіл. Валовий доход. Фонд оплати праці. Балансовий і чистий прибуток. Економічний зміст прибутку. Розподіл прибутку. Фонди грошових коштів, що формуються за рахунок прибутку.

Оборотні кошти підприємств, їх економічна суть і організація. Методи визначення потреби в оборотних коштах. Показники стану і ефективності використання оборотних коштів.

Основні засоби, їх склад. Джерела фінансування відтворення основних засобів.

Фінансовий стан підприємства. Система показників оцінки фінансового стану. Ліквідність і платоспроможність підприємства.

Особливості фінансових відносин на підприємствах різних форм власності і господарювання.

Приватизація державних підприємств і її фінансові аспекти. Оцінка майна об'єктів, що підлягають приватизації. Фінансові джерела приватизації. Розподіл і використання коштів, отриманих від приватизації.

Тема 9. Міжнародні фінанси

Поняття фінансового механізму зовнішньоекономічних відносин. Суб'єкти та види зовнішньоекономічної діяльності. Правові норми регулювання зовнішньоекономічної діяльності України.

Валютне регулювання та валютні обмеження. Використання валютних надходжень. Обов'язковий продаж частини валютних коштів.

Валютний курс. Порядок встановлення і методологія обчислення валютного курсу національної грошової одиниці України. Конвертованість валюти.

Валютні ринки. Поняття і види. Правове регулювання діяльності Української валютної біржі. Котирування іноземних валют. Валютні операції. Валютні аукціони. Фінансовий механізм проведення валютних аукціонів. Спеціальні особливості та проблеми функціонування валютного ринку в Україні.

Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Єдиний митний тариф. Митні ставки і пільги. Митний контроль та митне оподаткування на території спеціальних економічних зон. Митна політика України.

Державний контроль за здійсненням валютних операцій і своєчасним надходженням валютних коштів. Фінансові санкції.

Тема 10. Фінансовий менеджмент

Сутність фінансового менеджменту. Фінансові рішення, їх розробка, прийняття та реалізація. Мета й основні завдання фінансового менеджменту. Стратегія і тактика фінансового менеджменту. Принципи і функції фінансового менеджменту, їх характеристика. Механізм фінансового менеджменту, його сутність та складові.

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ СКЛАДАННЯ АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ

Оцінювання результатів складання атестаційного екзамену здійснюється у порядку, передбаченому прийнятою в Університеті системою контролю знань за 100-бальною шкалою ECTS:

- 90–100 балів – відмінно;
- 82–89 балів – добре;
- 75–81 бали – добре;
- 69–74 бали – задовільно;
- 60–68 бали – задовільно;
- менше 60 балів – незадовільно.

Оцінка «відмінно» ставиться, якщо студент дає повні відповіді на запитання і показує при цьому глибоке оволодіння лекційним матеріалом, знання відповідної літератури, здатний висловити власне ставлення до альтернативних міркувань з даної проблеми, проявляє вміння самостійно та аргументовано викладати матеріал, аналізувати явища й факти, робити самостійні узагальнення й висновки, правильно виконує навчальні завдання.

Оцінка «добре» виставляється за умови дотримання таких вимог: питання висвітлені повно, викладення матеріалу логічне, обґрунтоване фактами, з посиланнями на відповідні літературні джерела, висвітлення питань завершене висновками, студент виявив уміння аналізувати факти й події, а також виконувати навчальні завдання. Але у відповідях допущені неточності, деякі незначні помилки, має місце недостатня аргументованість при викладенні матеріалу, нечітко виражене ставлення студента до фактів і подій.

Оцінка «задовільно» виставляється в тому разі, коли студент у цілому оволодів суттю питань з даної теми, виявляє знання лекційного матеріалу, навчальної літератури, намагається аналізувати факти й події, робити висновки. Але дає неповні відповіді на запитання, припускається грубих помилок при висвітленні теоретичного матеріалу.

Оцінка «незадовільно» виставляється в разі, коли студент виявив неспроможність висвітлити питання чи питання висвітлені неправильно, безсистемно, з грубими помилками, відсутні розуміння основної суті питань, висновки, узагальнення.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Беседіна Г. Є. Мікроекономіка [Текст] : практикум / Г. Є. Беседіна; Харків. нац. аграр. Ун-т ім. В. В. Докучаєва. Харків : Харків. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва, 2013. 99 с.
2. Бойчик І. М. Економіка підприємств : навч посібник / І. М. Бойчик, П. С. Харів, М. І. Хопчан. Львів: В-во «Сполом». 2009. 212 с.
3. Бондарук Т. Г. Місцеві фінанси [Текст] : навч. посібник : рек. МОН України. Київ. Інформ.-аналіт. агенство, 2013. 531 с.
4. Васильков В. Г. Організація виробництва: Підручник. / В. Г. Васильков. Київ. КНЕУ, 2005. 524 с.
5. Вдовенко Л. О., Сушко Н. М., Фаюра Н. Д. Фінанси [Текст] : навч. посіб.: рек. МОН України для студ. ВНЗ / МОН України ; Вінницький державний аграрний ун-т. Київ. Центр учбової літератури, 2015. 149 с.
6. Гарник О. А. Економіка підприємства: навчальний посібник / укладач О. А. Гарник Умань: ВПЦ: «Візаві», 2018. 277 с.
7. Гарник О. А. Економіка підприємства: навчально-методичний посібник. Практикум. / укладач О. А. Гарник. Умань: ВПЦ: «Візаві», 2018. 134 с.
8. Гетьман О. О. Економіка підприємства: [навчальний посібник] / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. Київ. Центр учбової літератури, 2010. 488с.
9. Гриньова В. М. Організація виробництва: Навч. посіб. / В. М. Гриньова. Київ. Знання, 2009. 582с.
10. Дружиніна В.В. Мікроекономіка [Текст] : навч. посіб. / В. В. Дружиніна, О. І. Черноус. Харків : Друкарня Мадрид, 2015. 254 с.
11. Економіка підприємства: [підручник] / За заг. Редакцією С. Ф. Покропивного. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Київ. КНЕУ, 2011. 451 с.
12. Економіка підприємства: підручник: /За ред. С. Ф. Покропивного. Вид. 2-ге, Київ. КНЕУ, 2013. 528 с.
13. Карпов В. А. Планування та аналіз підприємницьких проектів. Одеса: ОНЕУ, 2014. 243 с
14. Кириченко Л. С. Основи стандартизації, метрології, управління якістю : навч. посібник / Л. С. Кириченко, Н. В. Мережко. К.: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2011. 446 с.
15. Кравченко О. А. Мікроекономіка: теорія і практикум [Текст] : навч. посіб. / О. А. Кравченко ; Одес. нац. політехн. ун-т, Ін-т бізнесу, економіки і інформ. технологій. Одеса : Астропринт, 2014. 255 с.
16. Кремень О. І., Кремень В. М. Фінанси [Текст] : навч. посіб. : рек. МОНмолодьспорту України для студ. ВНЗ. Київ. Центр учбової літератури, 2012. 412 с.
17. Кремень О. І., Кремень В. М. Фінанси [Текст] : навч. посіб. : рек. МОНмолодьспорту України для студ. ВНЗ. Київ. Центр учбової літератури, 2012. – 412 с.

18. Макаренко П. М. Мікроекономіка : збірник тестових завдань : навчальний посібник / П. М. Макаренко, Т. В. Попова, О. О. Васильченко. Мелітополь: «Люкс», 2014. 432 с.
19. Макаренко П. М. Мікроекономіка : навчальний посібник / П. М. Макаренко, Т. В. Попова, О. О. Васильченко. Мелітополь : «Люкс», 2013. 432 с.
20. Малюк Л. П. Організація виробництва на підприємствах : навч. / Л. П. Малюк, Т. П. Кононенко. Полтава: ПУСКУ, 2009. посібник. 254 с.
21. Мерезко Н. В. Сертифікація товарів і послуг: Підручник. Київ. 2008. 298 с.
22. Непочатенко О. О., Мельничук Н. Ю. Фінанси підприємств [Текст] : підручник : затв. МОНмолодьспорту України для студ. ВНЗ. Київ. Центр учбової літератури, 2013. 503 с.
23. Оверченко В. І., Мажак З. М., Софій М. І. Мікроекономіка: Навчальний посібник. / за наук. ред. О. Л. Ануфрієвої. ІваноФранківськ, «Лілея-В». 2015. 348 с.
24. Онищенко В. О. Організація виробництва : навч. посібник / В. О. Онищенко, О. В. Редкін. Київ. Лібра, 2012. 672 с.
25. Організація виробництва: Навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. / В. О. Онищенко, О. В. Редкін, А. С. Старовірець, В. Я. Черганова. Київ. Лібра, 2003. 335 с.
26. Павлов В. І., Мишко О. В. Основи стандартизації, сертифікації та ідентифікації товарів: Підручник. Київ. Кондор, 2009. 230 с.
27. Петрович Й. М. Організація виробництва: Підручник. / Й. М. Петрович, Г. М. Захарчин. Львів: «Магнолія плюс», 2004. 400 с.
28. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства.: Підручник / За заг.ред. С. Ф. Покропивного. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Київ. КНЕУ, 2005. 528 с.
29. Салухіна Н. Г. Стандартизація та сертифікація товарів і послуг: підручник / Н. Г. Салухіна, О. М. Язвінська. Київ. Центр учбової літератури, 2010. 336 с.
30. Сунцова О. О. Місцеві фінанси [Текст] : навч. посіб. : рек. МОН України як навч. посіб. для студ. ВНЗ. 3-тє вид., переробл. та допов. Київ. Центр учбової літератури, 2010. – 487 с.
31. Хмель С. М. Мікроекономіка: задачі, вправи, тести [Текст] : [навч. посіб.] / С. М. Хмель, В. І. Хмель, О. В. Зіброва. Харків : ХАІ, 2016. 59 с.
32. Цигилик І. І. Економіка й організація виробництва : навч. посібник / І. І. Цигилик, О. І. Мозіль, Н. В. Кірдякіна. Київ. Центр навчальної літератури, 2009. 176 с.
33. Яцюк О. С. Мікроекономіка: збірник тестових завдань / О. С. Яцюк, Р. Т. Мацьків. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2015. 124 с.